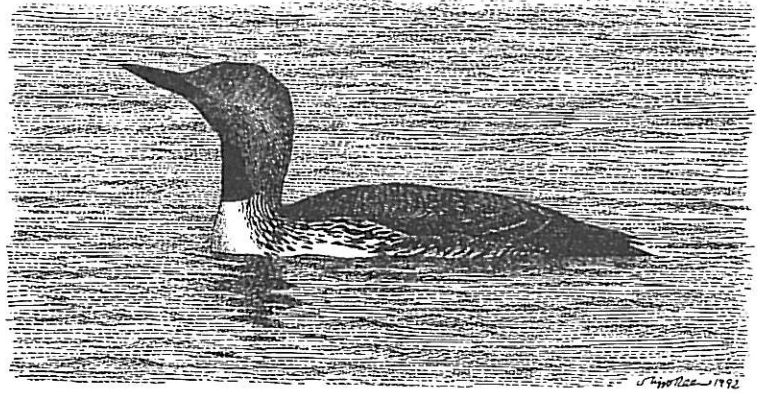

Smålom *Gavia stellata*

Global utbredelse

Smålommen har en nordlig, cirkumpolar utbredelse og finnes som hekkefugl i Island, Irland, Skottland, Skandinavia, Russland, Nord-Amerika og Grønland. Den arktiske underarten *squamata* er ikke anerkjent i nyere taksonomi (Cramp & Simmons 1977, del Hoyo 1992).

Norsk utbredelse og habitatvalg

Som det vil gå fram av kartet, finnes smålommen hekkende over det meste av landet. Den mangler i de sørlige og kystnære områdene fra Lista til Mjøsa og mangler eller er meget fåtallig også i andre distrikter i Sør-Norge. Atlas-kartet er neppe helt dekkende for artens virkelige hekkeutbredelse i Sør-Norge. I deler av Nord-Norge er arten åpenbart videre utbredt. Smålommen er i hovedsak en kystbunden fugl med sine største og tetteste hekkebestander i de øyrike og grunne kystområdene fra Nordmøre og Trøndelag til Vesterålen.

Som hekkeplass velger smålommen oftest dammer, tjern eller småvann — sjeldnere større vann — og svært ofte helt fisketomme lokaliteter. Det viktigste er en mest mulig stabil vannstand i rugetida og at det finnes lave vegetasjonskanter og torvbredder. De typiske smålomtjern kan ligge spredt eller bestå av vannansamlinger på vidstrakte kyst- eller skogsmyrer, eller på fjellplatå ut mot havet.

Bestandsstørrelse og bestandsutvikling

Det finnes ingen kvalifiserte bestandsestimater for den norske hekkebestanden av smålom, men grovt har det vært antydnet 2000-5000 par. Det er liten tvil om at smålommen har vært mer tallrik tidligere, ikke minst i deler av Sør-Norge. Dette kan leses ut av de mange lokalitetsnavn med «lom-» og som er typiske smålomlokaliteter. Dette bekreftees også gjennom tilgjengelig kunnskap om utviklingen de siste 30-50 år.

Det foreligger ingen undersøkelser over omfang eller årsaker til tilbakegangen, men det er liten tvil om at menneskeskapte årsaker utgjør viktige tapsfaktorer. Til tider har arten vært etterstrebet som skadegjør i fiskevassdrag, til tross for at den knapt konkurrerer med sports- eller næringsfiskeinteresser. I en periode ble det utbetalt skuddpremie. I tillegg har vassdragsreguleringer og tørrlegging av myrer og tjern for oppdyrking og skogplanting ødelagt mange tidligere hekkelokaliteter. Arten er meget sårbar for kraftlinjekollisjoner der linjene krysser inn- og utfly-

gingskorridorene på hekkeplassen. Det er også påfallende samsvar mellom smålom- og sjøfuglbestandens utvikling i kystområdene. Det er derfor grunn til å tro at sammenbrudd i sildebestanden langs norskekysten, med bortfall av småsild og dermed en viktig næringskilde for fuglene, også er en av de negative faktorene som har slått ut i smålombestanden.

Hekkebiologi

I kystområdene starter smålommen kurtise og territorieflykt allerede i mars, og fra april begynner de å oppsøke hekketjernet hvis det er isfritt. Den forsvarer reirområdet mot artsfrender og markerer sitt leveområde gjennom fluktspill og spill på vannet. Den er likevel langt mer tolerant enn de andre lomartene. Er næringstilgangen god og tilgangen på hekkemuligheter begrenset, har den en utpreget tendens til kolonidanning. På Store Tamsøy i Porsangen ble hekkebestanden av smålom anslått til 50 par i 1870-årene, samlet nærmest i koloni (Collett 1921). I et tjern i Sparbu ruget det 10 par i 1987. I en koloni på 30 par i Finland var minsteavstanden mellom to reir 4.5 m (Merikallio 1964a). Vanligvis hekker smålommen likevel som enkeltpar, ofte med stor avstand til nærmeste nabo.

Reiret plasseres i vannkanten, unntaksvis på grunt vann. Rugetid er 26-29 dager. Ved hyppige forstyrrelser kan rugetiden forlenges til 35-40 dager og likevel skjer klekkingen normalt. Ungene kan søke til vannet så snart de er tørre, men varmes regelmessig på land en ukes tid. De mates av foreldrene, stort sett med fisk som hentes i sjøen eller i større, fiskerike vann med mye småfisk. De flyr etter ca. 7 uker og drar nokså umiddelbart bort fra hekkelokaliteten.

Trekkforhold

Hekkefugler fra Norge overvintrer åpenbart i våre kystfarvann eller trekker til Nordsjøen, men nærmere dokumentasjon mangler. Høsttrekket foregår i september-oktober og kan tidvis være nokså intenst. Fugl fra Grønland, Island og øyene i Barentshavet finnes trolig også langs norskekysten vinterstid, og smålommen er den mest tallrike lomarten i våre farvann om vinteren, særlig langs de grunne og øyrike distriktene fra Møre/Trøndelag til Helgeland. Den opptrer gjerne spredt under næringssøk, men under pauser og mot natta kan de søke sammen i veritable flokker. Vårtrekket går stort sett i april-mai, og på de mest utpregete trekklokalitetene er aktiviteten mer konsentrert enn under høsttrekket.

Alv Ottar Folkestad

Smålom *Gavia stellata*

219 ● Konstatert hekking

128 ● Sannsynlig hekking

135 ● Mulig hekking

Detaljeringsgrad: 10 x 10 km

